

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СЪВРЕМЕННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОЦЕНКА НА СТЕПЕНТА НА УСВОЯВАНЕ НА МЕЖДУЕЗИКОВИЯ ТРАНСФЕР НА ТЕМПОРАЛНИТЕ ФОРМИ (БЪЛГАРСКИ И ИСПАНСКИ ЕЗИК)

Д-р Георги Джумайов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Настоящото изследване демонстрира приложението на съвременни методи за анализ на усвоени знания за междуезиков трансфер на граматично и семантично равнище на темпоралните системи от изявително наклонение в съвременния български, английски и испански език. Формулиран е базов експеримент от две части, проведен за пръв път в българското езикознание, за съпоставителна проверка на степеня на усвояване на темпоралните категории в английски език (Част първа) и испански език (Част втора) от ученици, носители на български език. Експериментът се състои от противопоставени примери в съобщителни положителни изречения, чрез които се илюстрира употребата им. Анализът на резултатите от усвоените знания за трансфер от роден на чужд език е основа за прецизиране работата на преподавателя в областта на граматиката.

Ключови думи: чужд език; усвояване на чужд език; роден език; време; темпорални категории; български; испански

1. Кратко описание на научното проучване

Експериментът е проведен през втората половина на учебната 2018/2019 година. В проучването взимат участие ученици от първия випуск деветокласници, обучавани съгласно изискванията на новата програма¹⁾ на Министерството на образованието и науката в България. Според критериите, заложили в програмата, учениците следва да овладеят изучавания от тях чужд език до ниво B1 според Общата европейска езикова рамка в края на първия гимназиален етап на своето обучение (в края на X клас). Целта е езикът да бъде усвоен по-задълбочено.

Участниците в изследването са представители на две езикови гимназии в Пловдив. Едната група са 78 ученици, чийто роден език е български, и изуча-

ват английски език като чужд в Езикова гимназия „Пловдив“⁽²⁾. Другата група са 52 ученици с роден език български, които изучават испански език като чужд в Езикова гимназия „Иван Вазов“⁽³⁾.

2. Методи за събиране на данни

Изследването представлява практическа задача, която се състои от дванадесет изречения на български език, към всяко от които са предложени по четири варианта за превод на изречението на английски език за едната група и на испански език за другата група. Анкетираните избират верния според тях превод на съответното изречение от български език. Предложените варианти за отговор се различават единствено по темпоралните категории, техните форми и употреби. От изчисленията от страна на анкетираните отговор се правят изводи за нивото на овладяване на темпоралните системи в изявително наклонение в чуждия език и правилното прилагане на изучените граматични правила.

Практическата задача (вж. фигурата по-долу) в проучването е посветена на темпоралните форми в изявително наклонение в испански език. Данните са събрани с помощта на смартфони посредством „Гугъл“ форми. Целта е да се проверят знанията за темпоралните категории, техните форми и самостоятелни и/или съвместни (с други глаголни времена) употреби. Изреченията са обособени в три раздела и за двете групи в проучването – английската (вж. Dzhumayov 2021) и испанската.

Изследване (роден език – български, чужд език – испански)

Коя от предложените възможности представлява най-точният превод на съответното българско изречение?

1. Рамирес връща на Гонсалес, който отбелязва.

- a) Ramírez devuelve a González quien marca.
- b) Ramírez devolvió a González quien marcó.
- c) Ramírez devolverá a González quien marcará.
- d) Ramírez devolvía a González quien marcaba.

2. Вуйчото на Мария пътува за Ню Йорк довечера заради скандала със съпругата си.

- a) El tío de María viajará a Nueva York esta noche debido al escándalo con su esposa.
- b) El tío de María ha viajado a Nueva York esta noche debido al escándalo con su esposa.
- c) El tío de María viaja a Nueva York esta noche debido al escándalo con su esposa.
- d) El tío de María hube viajado a Nueva York esta noche debido al escándalo con su esposa.

3. Самолетът от Лондон каца в София в 11:00.

- a) El avión de Londres aterrizará en Sofía a las 11:00.
- b) El avión de Londres aterrizarías en Sofía a las 11:00.

- c) El avión de Londres aterriza en Sofía a las 11:00.
- d) El avión de Londres habría aterrizado en Sofía a las 11:00.

4. Зара е купила два айфона досега.

- a) Zara había comprado dos iphones hasta ahora.
- b) Zara ha comprado dos iphones hasta ahora.
- c) Zara habré comprado dos iphones hasta ahora.
- d) Zara habría comprado dos iphones hasta ahora.

5. Пристигнаха в Мадрид сутринта, взеха автобуса до хотела, оставиха багажа и отидоха на главния площад.

- a) Llegan a Madrid por la mañana, toman el autobús hasta el hotel, dejan el equipaje y van a la plaza principal.
- b) Llegaban a Madrid por la mañana, tomaban el autobús hasta el hotel, dejaban el equipaje e iban a la plaza principal.
- c) Habían llegado a Madrid por la mañana, tomaron el autobús hasta el hotel, habían dejado el equipaje y fueron a la plaza principal.
- d) Llegaron a Madrid por la mañana, tomaron el autobús hasta el hotel, dejaron el equipaje y fueron a la plaza principal.

6. Слънцето светеше, а птиците пееха, когато изведнъж Том чу вик.

- a) El sol brillaba y los pájaros cantaban cuando de repente Tom oyó un grito.
- b) El sol ha brillado y los pájaros han cantado cuando de repente Tom oyó un grito.
- c) El sol había brillado y los pájaros habían cantado cuando de repente Tom oyó un grito.
- d) El sol brillaba y los pájaros cantaban cuando de repente Tom oía un grito.

7. Когато брат ми се прибра вкъщи, вече бяхме изяли цялата паеля.

- a) Cuando mi hermano vuelve a casa, ya habíamos comido toda la paella.
- b) Cuando mi hermano volvió a casa, ya habíamos comido toda la paella.
- c) Cuando mi hermano ha vuelto a casa, ya habíamos comido toda la paella.
- d) Cuando mi hermano volvió a casa, ya hemos comido toda la paella.

8. Исках да Ви помоля за една услуга.

- a) Quiero pedirle un favor.
- b) Querría pedirle un favor.
- c) He querido pedirle un favor.
- d) Quería pedirle un favor.

9. В бъдеще жителите на Земята ще живеят на други планети.

- a) En el futuro los habitantes de la Tierra vivían en otros planetas.
- b) En el futuro los habitantes de la Tierra vivirán en otros planetas.
- c) En el futuro los habitantes de la Tierra habrán vivido en otros planetas.
- d) En el futuro los habitantes de la Tierra habrían vivido en otros planetas.

10. По това време утре сутрин ще лети за Австралия, за да уча английски.

- a) A estas horas mañana por la mañana volaré a Australia para estudiar inglés.
- b) A estas horas mañana por la mañana habré volado a Australia para estudiar inglés.
- c) A estas horas mañana por la mañana habría volado a Australia para estudiar inglés.
- d) A estas horas mañana por la mañana hube volado a Australia para estudiar inglés.

11. Нашите приятели знаеха, че по това време щяхме да записваме новата песен в студиото, и затова не се обадиха.

- a) Nuestros amigos sabían que en aquel momento grabaremos la nueva canción en el estudio, por lo que no llamaron.
- b) Nuestros amigos sabían que en aquel momento grabaríamos la nueva canción en el estudio, por lo que no llamaron.
- c) Nuestros amigos saben que en aquel momento grabaríamos la nueva canción en el estudio, por lo que no llamaron.
- d) Nuestros amigos sabían que en aquel momento grabaríamos la nueva canción en el estudio, por lo que no llaman.

12. Лара ще е приготвила скаридите до 6 следобед.

- a) Lara preparará los camarones hasta las 6 de la tarde.
- b) Lara ha preparado los camarones hasta las 6 de la tarde.
- c) Lara preparó los camarones hasta las 6 de la tarde.
- d) Lara habrá preparado los camarones hasta las 6 de la tarde.

Фигура 1. Практическа задача за превод на български изречения на испански език

3. Подбор на данните за проучването

3.1. Превод на сегашно време на испански език

Изреченията (1) *Рамирес връща на Гонсалес, който отбелязва;* (2) *Вуйчото на Мария пътува за Ню Йорк довечера заради скандала със съпругата си;* (3) *Самолетът от Лондон каца в София в 11:00* са фокусирани върху употребата на сегашно време в испански език.

С първото изречение се цели да се провери предаването на коментари на събития от различен характер чрез сегашно време. Изразява се „едновременното извършване на глаголното действие с момента на говорене“ (Vucheva 2020, 287).

С второто изречение се проверява употребата на сегашно време за „предаване на бъдещи действия, които са планирани или уредени предварително и има голяма сигурност за тяхното извършване“ (Melone & Menón 2011, 69).

С третото изречение се проверява употребата на сегашно време за изразяването на програми и разписания на влакове, самолети и други.

3.2. Превод на минало свършено, минало несвършено, минало неопределено и минало предварително време на испански език

Изреченията (4) *Зара е купила два айфона досега;* (5) *Пристигнаха в Мадрид сутринта, взеха автобуса до хотела, оставиха багажа и отидоха на главния площад;* (6) *Слънцето светеше, а птиците пееха, когато изведнъж Том чу вик;* (7) *Когато брат ми се прибра вкъщи, вече бяхме изяли цялата паеля;* (8) *Исках да Ви помоля за една услуга са използвани, за да*

се провери владееенето на формите и употребите на миналите времена в испански език.

С четвъртото изречение се проверява употребата на сложно минало време в испански език за изразяване на „минали завършени действия, осъществени в още неизтекъл период от време“ (Mitkova & Kyuchukova-Petrinska 2016, 130 – 131), без да се посочва кога точно са се случили. Не се споменава кога в миналото е извършено действието, защото е по-важен неговият резултат.

Посредством петото изречение се проверява доколко анкетираните са усвоили употребата на минало свършено време в испански език. Минало свършено време в испански език се използва за предаване на „действия, извършени в определен минал момент, които често са съпътствани от изрази за време“ (Petrova 2009, 54 – 55), посочващи времевия диапазон на извършване на действието или поредицата от действия. Периодът от време е приключил и не включва момента на говоренето.

С шестото изречение се апробира съвместната употреба на минало несвършено и минало свършено време в испански език. Посредством минало несвършено време се изразява продължително действие, прекъснато от друго действие, изразено с минало свършено време.

Чрез седмото изречение се цели да се провери съвместната употреба на минало предварително и минало свършено време в испански език. Анкетираните следва да знаят, че минало предварително време в испански език не функционира самостоятелно, а се нуждае от друго действие и отправна точка за сравнение във времето.

Чрез осмото изречение се прави диагностика на познанията на анкетираните за изразяване на учтивост посредством минало несвършено време в испански език.

3.3. Превод на бъдеще време, бъдеще предварително време и бъдеще време в миналото на испански език

Изреченията (9) *В бъдеще жителите на Земята ще живеят на други планети;* (10) *По това време утре сутрин ще летя за Австралия, за да уча английски;* (11) *Нашиите приятели знаеха, че по това време щяхме да записваме новата песен в студиото, и затова не се обадиха;* (12) *Лара ще е приготвила скаридите до 6 следобед* са подбрани, за да се провери владееенето на формите и употребите на бъдещите времена в испански език.

Чрез деветото изречение се цели да се провери дали анкетираните знаят, че бъдеще просто време в испански език се използва, за да се изразят прогнози и предсказания.

С десетото изречение се проверяват знанията на анкетираните относно бъдеще просто време в испански език във връзка с изразяване на действие, което ще бъде в процес на извършване в определен бъдещ интервал от време.

С единадесетото изречение се цели да се проверят знанията на анкетираните за съгласуване на бъдеще време в миналото в испански език с други минали времена, в частност минало несвършено и минало свършено време. Чрез дванадесетото изречение се проверяват знанията и уменията на анкетираните да употребяват бъдеще сложно време в испански език, за да изразят „бъдещо действие, предходно спрямо друго бъдещо действие или бъдещ момент“ (Mitkova & Kyuchukova-Petrinska 2016, 170).

4. Анализ на данните

Анализът на резултатите се базира на количествени данни, които са обработени чрез статистически анализ. Резултатите включват броя и процента на правилните и неправилните отговори за всяко едно от 12-те изречения. За пропорционална съпоставка на правилни и неправилни отговори е използван тестът на Фишер. Резултатите са интерпретирани като статистически значими при допустимо ниво на грешка $\alpha = 0.05$ ($p < 0.05$) и от висока статистическа значимост при $\alpha = 0.01$ ($p < 0.01$).

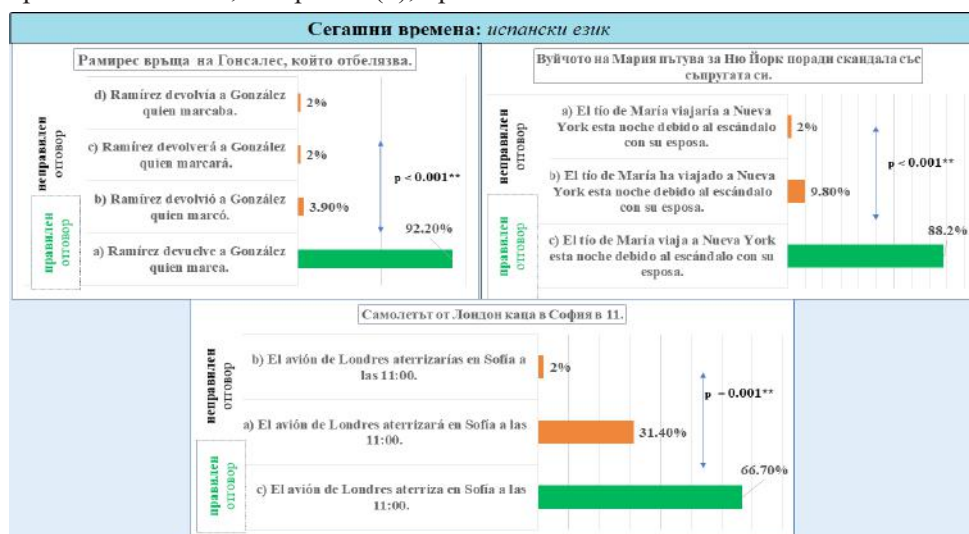
5. Резултати от практическата задача

5.1. Сегашно време

Практическата задача за испански език включва три изречения, които включват използване на сегашно време при превод от български на испански. Резултатите са обобщени на фигура 2. Първото изречение (*Рамирес връща на Гонсалес, който отбелязва*) изисква използването на сегашно време за предаване на коментар на текущо събитие или действие, например футболен мач. Правилният превод на това изречение е посочен от 92.2% от участниците (*Ramírez devuelve a González quien marca*). При превода на изречението на испански език наблюдаваме с около 2% по-висок брой верни отговори в сравнение с превода на английски език на същото изречение. Повисокият процент верни отговори е постигнат поради факта, че в испански език има само едно сегашно време, което значително улеснява задачата на съответната група. Често обаче за изразяване на действия, които се случват в момента на говорене (съответстващи на английски език на сегашно продължително време), в испански език се използва глаголната перифраза *estar + gerundio*. Неправилните отговори се разпределят, както следва: 3.9% за вариант (b), при който в превода на испански език е използвано минало свършено време; 2% за вариант (c) – с употребено бъдеще просто време; 2% за вариант (d) – с употребено минало несвършено време. Относителният дял на правилни отговори е значимо по-висок от този на неправилните отговори, $p < 0.001$.

Второто изречение (*Вуйчото на Мария пътува за Ню Йорк довечера заради скандала със съпругата си*) предполага използване на сегашно време за

предаване на бъдещи действия, които са планирани или уредени предварително. Правилния превод са избрали 88.2% от участниците (*El tío de María viaja a Nueva York esta noche debido al escándalo con su esposa*). Неправилните отговори се разпределят между вариант (a), при който е използвано бъдеще време в миналото, и вариант (b), при който е използвано

****** Статистически значима разлика при ниво на грешка $\alpha = 0.01$

Фигура 2. Резултати от практическата задача относно избора на най-подходящ превод на български изречения на испански език

в сегашно време сложно минало време, съответно 2% и 9.8%. Близко 10% от анкетираните посочват варианта за превод на испански език с форма на глагола в сложно минало време, вероятно подведени от факта, че *пътувам* е глагол с една и съща форма за 3 л. ед.ч. в сегашно и в минало свършено време. И в този случай относителният дял на правилните отговори преобладава ($p < 0.001$).

Третото изречение (*Самолетът от Лондон каца в София в 11:00*) изисква използване на сегашно време в контекста на разписания или програми, например час на тръгване или пристигане на влакове, самолети и други. Правилният превод (*El avión de Londres aterriza en Sofía a las 11:00*) е посочен от 66.7% от участниците. Вариант (a) са избрали 31.4% от учениците. При него е употребена форма на глагол в бъдеще просто време, което по-често на български език се превежда с бъдеще време. Едва 2% от анкетираните посочват вариант (b), грешен отговор, тъй като освен че глаголната форма е в бъдеще време в миналото, тя е спрегната във формата за 2 л. ед.ч., а подлогът на изречението

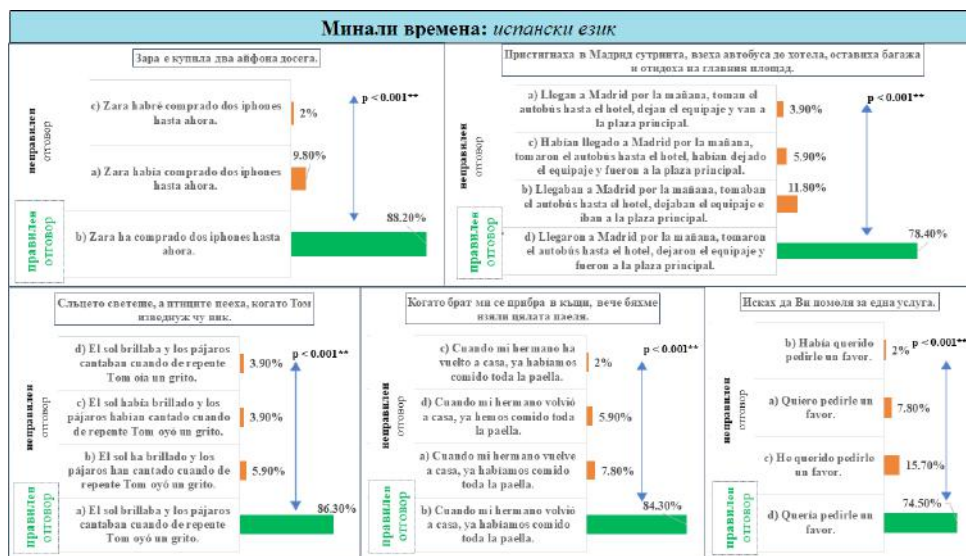
е в 3 л. ед.ч. Независимо от по-високия процент на неправилни отговори, относителният дял на правилните е значително по-висок и при тази употреба на сегашно време, $p = 0.001$.

5.2. Времена, изразяващи следходност по отношение на даден ориентационен момент

В испанския вариант пет изречения изискват използване на минало време в превода от български на испански. Резултатите са обобщени на фигура 3.

Първото изречение (*Zara е купила два айфона досега*) предполага използване на сложно минало време в испански език за изразяване на минали действия, без да се посочва кога точно са се случили те, чийто резултат е наличен в момента на говорене. Правилният превод на това изречение е избран от 88.20% от участниците (*Zara ha comprado dos iphones hasta ahora*). Интересен факт, който може да се отбележи при превода на това изречение, е, че за превод на английски език се използва сегашно перфектно време, а за превод на испански език – сложно минало време, които имат едно и също резултативно значение с минало неопределено време в български език. Вариант (а) е избран от 9.8% от анкетиранияте. Те не са усвоили употребата на минало предварително време за изразяване на действие, извършено преди друго минало действие. Едва 2% посочват вариант (с) за правилен превод на изречението. Техният отговор не е верен, тъй като, освен че глаголната форма е в бъдеще сложно време, тя не е съгласувана с подлога и е в 1 л. ед.ч. Относителният дял на правилните отговори е значимо по-голям от този на неправилните ($p < 0.001$).

Второто изречение (*Пристигнаха в Мадрид сутринта, взеха автобуса до хотела, оставиха багажа и отидоха на главния площад*) изисква употреба на минало свършено време в превода на испански език за изразяване на действия, случили се в определен минал интервал от време. Правилният превод (*Llegaron a Madrid por la mañana, tomaron el autobús hasta el hotel, dejaron el equipaje y fueron a la plaza principal*) е посочен от 78.40% от участниците. Групата с испански език дава с 20% по-нисък брой верни отговори за превод на изречението в сравнение с групата с английски език, което е доказателство, че категорията не е овладяна в достатъчна степен. Останалите проценти се разпределят между неправилните варианти, както следва: 11.80% за вариант (b), при който е използвано минало несвършено време на испански език за превод на минали свършени глаголи на български език. Вариант (с) е посочен от 5.90% от учениците, а вариант (а) – от 3.90%. Като цяло, относителният дял на правилните отговори преобладава сред изследваната група ($p < 0.001$).

****** Статистически значима разлика при ниво на грешка $\alpha = 0.01$

Фигура 3. Резултати от практическата задача относно избора на най-подходящ превод на български изречения на испански език в минало свършено, минало несвършено, минало неопределено и минало предварително време

Третото изречение (*Слънцето светеше, а птиците пееха, когато изведнъж Том чу вик*) апробира съвместната употреба на минало несвършено време в испански език за изразяване на „дълги“, „фонов“ действия и минало свършено време в испански език за изразяване на „кратки“ действия, случили се на фона на „дългите“. Правилният отговор (*El sol brillaba y los pájaros cantaban cuando de repente Tom oyó un grito*) са избрали 86.30% от изследваната група. Неправилен отговор (b), при който глаголите от минало несвършено време на български език са преведени със сложно минало време на испански език, е избран от 5.90% от анкетираните. Вариант (c) и вариант (d) са посочени от еднакъв брой анкетирани – 3.90%. Посочилите отговор (c) не са усвоили правилата за употреба на минало предварително време в испански език и го използват, за да преведат глаголи от минало несвършено време на български език. Отговорилите с вариант (d) трябва да усвоят, че при наличния контекст българският глагол чу, който е в минало свършено време, следва да се преведе с минало свършено време и на испански език, а не с минало несвършено време, както е в предложението превод. Процентът на участници-

те, посочили правилен превод, е значимо по-висок от този на посочилите неправилни отговори ($p < 0.001$).

Четвъртото изречение (*Когато брат ми се прибра вкъщи, вече бяхме изяли цялата паеля*) изисква съвместна употреба на минало предварително време за посочване на действие, което е извършено преди действие, изразено с минало свършено време в превода на испански език. Участниците, дали верния отговор (*Cuando mi hermano volvió a casa, ya habíamos comido toda la paella*) на въпроса, са 84.30% от всички ученици. Вариант (а) избират 7.80% от учениците. При него българският глагол *се прибра*, който е в минало свършено време, е преведен със сегашно време на испански език. Вариант (d) е посочен от 5.90% от анкетираните. При него българският глагол *бяхме изяли*, който е в минало предварително време, е неправилно предаден посредством сложно минало време на испански език, което изразява сегашен резултат от минало действие. Вариант (с) е посочен от 2% от учениците. И в този случай относителният дял на правилните отговори преобладава сред изследваната група ($p < 0.001$).

Петото изречение (*Исках да Ви помоля за една услуга*) изисква употреба на минало несвършено време с функция на учтивост в превода на испански език. Участниците, дали верен отговор (*Quería pedirle un favor*) на въпроса, са 74.50% от всички анкетирани. Вариант (с) избират 15.70% от учениците. В него българският глагол *исках* е неправилно преведен със сложно минало време на испански език. Вариант (а) е избран от 7.80% от учениците. При него българският превод би бил *Искам да Ви помоля за една услуга*, т.е. глаголната форма ще е в сегашно време. Вариант (b) избират 2% от учениците, участвали в проучването. При него глаголната форма *querría* е в бъдеще време в миналото на испански език и на български език би следвало да има съответствие с форма на глагола *искам* в условно наклонение (*бих искал*) или с форма на същия глагол, но в бъдеще време в миналото. Процентът на участниците, посочили правилен превод, е значително по-висок от този на посочилите неправилни варианти ($p < 0.001$).

5.3. Времена, изразяващи предходност по отношение на даден ориентационен момент

В испанския вариант на практическата задача отново са използвани същите четири изречения, изискващи употреба на темпорална категория, изразяваща следходност, които са включени в английския вариант на теста (вж. Приложение на съвременните технологии при оценка на степента на усвояване на междуетиковия трансфер на темпоралните форми. Част първа: български и английски език).

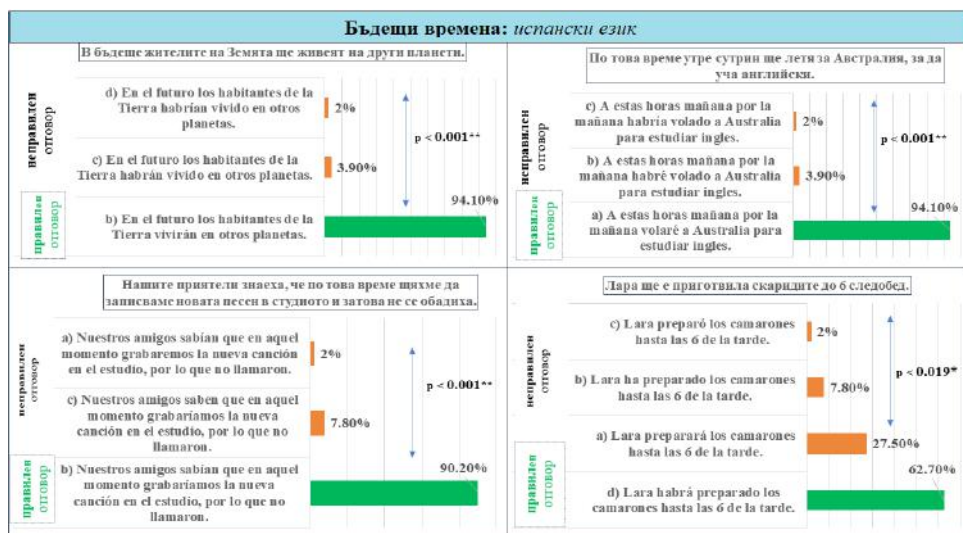
Фигура 4 предоставя обобщение на резултатите относно правилни и неправилни отговори, посочени от участниците.

Първото изречение (*В бъдеще жителите на Земята ще живеят на други планети*) предполага използване на бъдеще просто време при превод на испански език. Правилният отговор (*En el futuro los habitantes de la Tierra vivirán en otros planetas*) е избран от 94.10% от участниците в проучването. Това е доказателство, че учениците са усвоили употребата на бъдеще просто време за изразяване на прогнози и предсказания за бъдещето. Неправилен отговор (с) е избран от 3.90% от участниците. В него е използвано бъдеще сложно време на испански език, което на български език при превод съответства на бъдеще предварително време. Вариант (d) избират 2% от анкетираните. В него е използвано сложно бъдеще време в миналото на испански език, което на български език при превод съответства на бъдеще предварително време в миналото, т.е. глаголната форма в българското изречение би трябвало да бъде *щяха да са живели*. Никой от участниците не е посочил вариант (а), в който е използвано минало несвършено време в испанския превод. Високият относителен дял на правилни отговори е от статистическа значимост ($p < 0.001$).

Второто изречение (*По това време утре сутрин ще летя за Австралия, за да уча английски*) изисква използване на бъдеще просто време в превода на испански език. Правилният вариант (*A estas horas mañana por la mañana volaré a Australia para estudiar ingles*) е избран от 94.10% от участниците. Тези ученици са усвоили ефективно употребата на бъдеще просто време за изразяване на действие, което ще бъде в процес на извършване в определен бъдещ интервал от време. Вариант (b) избират 3.90% от анкетираните. Той е грешен и показва непознаване на употребата на бъдеще сложно време в испански език, което е еквивалент на бъдеще предварително време в български език. Вариант (с), при който глаголната форма *ще летя* е преведена на испански език със сложно бъдеще време в миналото, избират едва 2% от анкетираните. Вариант (d) не фигурира сред избраните отговори. Отново се отчита съществено присъствие на правилни отговори в сравнение с неправилните ($p < 0.001$).

Третото изречение (*Нашите приятели знаеха, че по това време щяхме да записваме новата песен в студиото, и затова не се обадиха*) има за цел да провери знанията на анкетираните за съгласуване на бъдеще време в миналото в испански език с минали времена, в частност минало несвършено време и минало свършено време. Правилният превод (*Nuestros amigos sabían que en aquel momento grabaríamos la nueva canción en el estudio, por lo que no llamaron*) е посочен от 90.20% от участниците. Това доказва, че значителен процент от учениците са усвоили успешно правилата за съгласуване на посочените по-горе времена. Вариант (с) избират 7.80% от учениците. При него глаголът в главното изречение *знаеха* е поставен в сегашно време при превода на испански език. Вариант (а) избират 2% от учениците. Той е грешен, тъй като глаголната форма *щяхме да записваме*, която на български език е в бъдеще време в миналото, на испански език е преведена в бъдеще просто време.

Никой от участниците не е посочил вариант (d), при който също умишлено има допусната грешка при съгласуването на времената от изявително наклонение в испански език. Относителният дял на правилни отговори е по-висок от този на неправилните ($p < 0.001$).

****** Статистически значима разлика при ниво на грешка $\alpha = 0.01$

Фигура 4. Резултати от практическата задача относно избора на най-подходящ превод на испански език на български изречения в бъдеще време, бъдеще предварително време и бъдеще време в миналото

Последното, четвърто изречение (*Лара ще е приготвила скаридите до 6 следобед*) изисква употребата на бъдеще сложно време в превода на испански език. Почти 40% от учениците са посочили неправилен превод на това изречение. Процентът на правилни отговори е най-нисък в сравнение с превода на всички останали изречения (*Lara habrá preparado los camarones hasta las 6 de la tarde*). Едва 62.70% от участниците са усвоили употребата на бъдеще сложно време в испански език за предаване на бъдещо действие, което ще приключи преди друго бъдещо действие. 27.50% от учениците посочват грешния вариант (a) за правилен превод на изречението. В този пример глаголната форма е преведена с бъдеще просто време на испански език, която на български език би трябвало да се предаде с бъдеще време, т.е. *ще приготвя*, а не каквато е – *ще е приготвила*. Вариант (b) посочват 7.80% от учениците. Те също както учениците, дали верния отговор, са избрали резултативна форма. За своя превод на испански език те подбират сложно минало време, чийто

резултат е сегашен, а не бъдеще сложно време, чийто резултат е бъдещ. Едва 2% от анкетираните посочват вариант (с), при който е използвано минало свършено време на испански език. Независимо от ниския относителен дял на правилни отговори отново се отчита статистическа значимост, но от по-малка степен ($p = 0.019$).

6. Обобщение на основните тенденции при групата с испански език

В групата на участниците с испански език степента на овладяване на отделните темпорални категории и тяхната специфична употреба варира в много по-широк диапазон между – 62.70% и 94.10% (таблица 1) в сравнение с целевата група с английски език. Наблюдават се четири степени на владееене на проверяваните граматични структури.

Четири изречения показват степен на владееене над 90%: 1) сегашно време за коментар на текущо събитие; 2) бъдеще просто време (прогноза); 3) бъдеще време за изразяване на действие в процес на извършване; 4) бъдеще време в миналото за изразяване на действие в процес на извършване в минал момент.

При четири изречения степента на владееене варира между 80% и 90%. В тази категория се включват следните темпорални категории и тяхната специфична употреба: 1) сегашно време за изразяване на планирано бъдещо действие; 2) сложно минало време; 3) минало несвършено време; 4) минало предварително време.

Степен на владееене между 70% и 80% се наблюдава при: 1) минало свършено време и 2) минало несвършено време (за учтивост).

Със степен на владееене между 60% и 70% се очертават следните две темпорални категории и тяхната специфична употреба: 1) сегашно време за разписания; и 2) бъдеще сложно време.

Таблица 1. Процент на правилно избран превод на български изречения на испански език

Глаголно време	Процент правилно избран превод в низходящ ред
Сегашно	
– Коментар на текущо действие (пр. спортно събитие)	92.20%
– Планирано бъдещо действие	88.20%
– Разписание (пр. влакове, самолети)	66.70%
– Средноаритметична стойност	82.36%
Минало	
– сложно	88.20%
– несвършено	86.30%
– предварително	84.30%

– свършено	78.40%
– несвършено (учтивост)	74.50%
– Средноаритметична стойност	82.34%
Бъдеще	
– просто (прогноза)	94.10%
– в процес на извършване	94.10%
– време в миналото за действие в процес в миналото	90.20%
– сложно	62.70%
– Средноаритметична стойност	85.27%

Сред изреченията на испански език, изискващи използването на сегашно време, като най-добре усвоена се явява употребата на сегашно време за изразяване на коментар по текущо събитие (спортно), следвана от употребата за посочване на планирано бъдещо действие, а на трето, последно място се нарежда изразяването на действие, фиксирано по график (разписание).

От „миналите“ времена като най-добре овладяно се отличава сложно минало време в испански език за изразяване на минали действия, без да се посочва кога точно са се случили те, като често се изтъква техният сегашен резултат. На второ място по равнище на овладяване се нарежда съвместната употреба на минало несвършено време на испански език за изразяване на „дълги“, „фоновни“ действия и минало свършено време за изразяване на „кратки“ действия, случили се на фона на „дългите“. На трето място в низходящ ред се намира съвместната употреба на минало предварително време за посочване на действие, което е извършено преди действие, изразено с минало свършено време на испански език. На четвърта позиция е употребата на минало свършено време за изразяване на поредица от минали действия. На последното място по овладяване се намира употребата на минало несвършено време и неговата функция за изразяване на учтивост.

Сред изреченията, апробиращи употребата на „бъдещи“ времена на първо място по овладяване се нареждат две от функциите на бъдеще просто време – за изразяване на прогнози и предсказания за бъдещето и за изразяване на действие, което ще бъде в процес на извършване в определен бъдещ интервал от време. На следващото място в низходящ ред се намира бъдеще време в миналото, съгласувано в едно изречение с минало несвършено и минало свършено време на испански език. На последно място по овладяване се нарежда резултативното бъдеще сложно време с неговата функция за изразяване на бъдещо действие, което ще приключи преди друго бъдещо действие.

Средноаритметичният процент на овладяване на темпоралните категории и техните употреби попада в диапазона между 80% и 90%. Фигура 5 представя средноаритметичния процент в низходящ ред: следходност – 85.27%, едновременност – 82.36%, предходност – 82.34%.

Фигура 5. Степен на овладяване на темпоралните системи от групата участници с испански език

7. Обобщение

Двете части на изследването представляват експеримент за съпоставителна проверка и анализ на усвоени знания за междуетиков трансфер на граматично и семантично равнище в темпоралните системи от изявително наклонение. Авторското изследване се базира на изречения за превод (с фокус върху темпоралните системи) от български език на съответния чужд език (английски или испански). Представеният автентичен експеримент се състои от противопоставени примери в съобщителни положителни изречения, чрез които се илюстрира специфичната употреба.

БЕЛЕЖКИ

1. <https://www.mon.bg/bg/1698>
2. <https://www.eg-plovdiv.com/bg/>
3. <http://egiv-plovdiv.bg/bg/>

ЛИТЕРАТУРА

- Джумайов, Г., 2021. Приложение на съвременните технологии при оценка на степента на усвояване на междуетиковия трансфер на темпоралните форми (български и английски език). *Български език и литература*, **63**(2), 140 – 156.
- Миткова, А. & Кючукова-Петринска, Б., 2016. *Граматика на испанския език*. София: Колибри.
- Петрова, С., 2009. *Испанска граматика с упражнения и тестове*. София: Скайпринт.

REFERENCES

- Dzhumayov, G., 2021. Acquiring the Interlingual Transfer of Temporal Forms (Bulgarian and English Language). *Bulgarski Ezik i Literatura-Bulgarian Language and Literature*, **63**(2), 140 – 156.

- Melone, E. & Menón, L., 2011. *Gramática en contexto*. Madrid: Edelsa Grupo Didascalía.
- Mitkova, A. & Kyuchukova-Petrinska, B., 2016. *Gramática del español*. Sofia: Colibri [in Bulgarian].
- Petrova, S. 2009. *Ispanska gramatika s uprazhneniya i testove*. Sofia: Skyprint [in Bulgarian].
- Vucheva, E., 2020. *Morfología del español actual. Del Sistema al discurso*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.

APPLICATION OF MODERN TECHNOLOGIES IN ASSESSING THE DEGREE OF ACQUIRING THE INTERLINGUAL TRANSFER OF TEMPORAL FORMS (BULGARIAN AND SPANISH LANGUAGE)

Abstract. The present study demonstrates the application of modern methods for analysis of acquired knowledge of interlingual transfer at grammatical and semantic level of the temporal systems in indicative mood in modern Bulgarian, English and Spanish. The basic experiment, conducted for the first time in Bulgarian linguistics, consists of two parts and aims to check in a comparative way the degree of acquisition of the temporal categories in English and Spanish by native Bulgarian students. The experiment consists of contrastive examples in declarative affirmative sentences, which illustrate their use. The analysis of the results of the acquired knowledge of transfer from a native to a foreign language is a basis for refining the work of the teacher in the field of grammar.

Keywords: foreign language; language acquisition; native language; tense; temporal categories; Bulgarian; Spanish

✉ **Dr. Georgi Dzhumayov**

ORCID iD: 0000-0003-4660-2923

Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

24, Tsar Asen St.

4000 Plovdiv, Bulgaria

E-mail: dzhumayov.georgi@gmail.com